

Dani Instituta za istoriju u Sarajevu
Sarajevo: NUB BiH, 17-18. decembar 2010. godine

Prvobitno zamišljena kao Dani otvorenih vrata Instituta za istoriju u Sarajevu, zbog neuvjetnosti prostorija u kojima je smješten Institut, manifestacija je preimenovala u *Dane Instituta za istoriju u Sarajevu*. Posljednjih godina Institut za istoriju u Sarajevu organizovao je nekoliko vrlo uspješnih naučnih konferencija i okruglih stolova o različitim temama iz bosansko-hercegovačke historije, koje su diktirale kako naučne tako i društvene potrebe. Međutim, ova manifestacija bila je nešto drugačijeg karaktera. Pružila je priliku svim saradnicima naučnog dijela Instituta da predstavite teme kojima se bave u svom istraživanju, a koje se, iz određenih razloga, nisu mogle uklopiti u ranije spomenute skupove.

Manifestacijom se željelo približiti javnosti rad ove naučne institucije, te obilježiti više od pedeset godina njenog uspješnog rada. Kako je istakao Husnija Kamberović, direktor Instituta, jedan od ciljeva ove manifestacije bio je da se svi zainteresirani upoznaju sa radom Instituta, te da se dijalogom pokuša doći do smjernica koji će taj rad poboljšati. U uvodnom izlaganju dr. Kamberović je govorio o nastanku Instituta, njegovom razvoju, trenutnim uvjetima rada, broju uposlenika i njihovim projektnim zadacima, kao i o zajedničkim projektima. Također je predstavio izdavaštvo koje se ogleda kroz nekoliko serija: monografije, memoari, zbornici i periodika (*Prilozi i Historijska traganja*). Izneseni su i prijedlozi za novu organizaciju Instituta, kojom bi se

djelimično promijenilo postojeće stanje. U skladu s tim, planirano je formiranje četiri odjeljenja u naučnoj obradi: Odjel za proučavanje antičke i srednjovjekovne historije (do XV stoljeća), Odjel za historiju novoga vijeka (od XV do konca Prvog svjetskog rata), Odjel za savremenu historiju (XX stoljeće) i Odjel za izučavanje posljednjeg rata (1992-1995). Predviđeno je osnivanje centara izvan Sarajeva, kao model institucionalne podrške razvoju historijske nauke na regionalnom nivou. To bi, između ostalog, trebalo doprinijeti afirmaciji Instituta kao jedne općebosanske institucije. Svoje obraćanje na otvaranju manifestacije dr. Kamberović je završio predstavljanjem planova za organizaciju međunarodnih naučnih skupova kojima bi se obilježile značajne godišnjice iz bosanskohercegovačke prošlosti (1941, 1463, 1943, 1914). Nakon toga uslijedila je prezentacija istraživačkog rada Instituta. Zbog tematske i metodološke raznolikosti prezentiranih referata nije bilo moguće grupisati ih po tom principu. Stoga je red izlaganja određen naučnim zvanjem izlagača, a u okviru toga hronološkim slijedom tema.

Prvi radni dan, 17. decembra, odvijao se u tri sesije, a nakon svake sesije bila je predviđena i diskusija. Timski projekt Instituta za istoriju "Historijski leksikon Bosne i Hercegovine" predstavila je dr. Vera Katz, voditeljica projekta. Ideja za ovaj projekat potekla je od dr. Nedima Šarca, a na prijedlog dr. Husnije Kamberovića, Naučno vijeće Instituta je 2007. godine donijelo odluku

o njegovom pokretanju. Prema predviđenom planu, rezultati projekta trebali bi biti prezentirani kao jednosveščani leksikon u izdanju Instituta po uzoru na slične stručne leksikone. Kako je u svom izlaganju dr. Katz istakla, cilj je da se izradi leksikon u kojem bi se u formi natuknica (oko 10.000) poredanih abecednim redom, na osnovu pouzdanih i sistematizovanih znanja, izložili opći pojmovi iz političke, privredne, kulturne i duhovne djelatnosti, zatim geografski pojmovi koji su vezani za mijenjanje državno-političkih okvira, te ličnosti koje su svojim radom doprinijele razvoju bosanskohercegovačkog društva kroz historiju. Iako dinamiku realizacije projekta usporava nedostatak finansijske podrške, voditeljica projekta je naglasila da rezultati dosadašnjeg rada nisu zanemarljivi. Naime, okončana je izrada abecedarija čime su stečeni uvjeti za početak druge faze realizacije projekta.

Izlaganjem dr. Safeta Bandžovića počelo je predstavljanje pojedinačnih naučnoistraživačkih projekata. Kako je sam na početku svog izlaganja rekao, tema muhadžirskih pokreta predstavlja njegovo životno opredjeljenje, te se već dugi niz godina bavi ovim pitanjem i sasvim sigurno predstavlja jednog od najboljih poznavalaca muhadžirskih pokreta na području Bosne i Hercegovine. S obzirom na ograničeno vrijeme, dr. Bandžović je uspio iznijeti samo dio rezultata svoga višegodišnjeg rada. Osvrnuo se na neka od ključnih pitanja iz ovog istraživačkog projekta i naglasio da problem bošnjačkih muhadžira treba posmatrati u balkanskom i evropskom kontekstu, jer je nemoguće posmatrati dešavanja u Bosni bez praćenja tih procesa u Srbiji, Makedoniji, Grčkoj, Bugarskoj i Turskoj.

Svoje izlaganje dr. Senija Milišić je za-

snovala na rezultatima istraživanja na projektu pod nazivom "Institucionalizacija nauke u Bosni i Hercegovini u periodu nakon Drugog svjetskog rata". U izlaganju je dala pregled ustanovljavanja bosanskohercegovačkih naučnih i obrazovnih institucija i okolnosti njihovog razvoja u prvim desetljećima poslije Drugog svjetskog rata, periodu koji je naročito značajan u vezi s pitanjem izgradnje državnosti Bosne i Hercegovine. Institucionalizaciju nauke u tom periodu posmatrala je kroz dvije faze. Dok je prva faza (1945-1951) važna zbog stvaranja osnove za formiranje visokoškolskih ustanova, druga faza (1951-1958) predstavlja viši stepen razvoja s obzirom da nastavnici više nisu bili opterećeni izgradnjom fakulteta i intenzivnom nastavom, te su se mogli posvetiti naučnom radu.

"Hrvatsko proljeće u Bosni i Hercegovini" naziv je naučnoistraživačkog projekta dr. Husnije Kamberovića. S obzirom da je riječ o relativno novom projektu, dr. Kamberović je samo nagovijestio ključna pitanja kojim će se baviti u svom istraživanju, a tiču se prelijevanja institucije hrvatskog nacionalnog pokreta na Bosnu i Hercegovinu, njihovog utjecaja na razvoj hrvatske nacionalne svijesti u Bosni i Hercegovini u tom periodu, te reakcija u Bosni i Hercegovini na ključne događaje *Hrvatskog proljeća*. Po Kamberovićevim riječima veoma je važno i pitanje koliko su bosanskohercegovački Hrvati učestvovali u *Hrvatskom proljeću*, te kako su ideje tog pokreta utjecale na međunacionalne odnose u Bosni i Hercegovini, ali i na odnos između Bosne i Hercegovine i Hrvatske s obzirom da su ti odnosi 1960-ih i 1970-ih godina bili jako zategnuti.

Drugu sesiju otvorila je mr. Ramiza Smajić. Naziv projekta na kojem trenutno radi je "Demografske promjene na pro-

storu Bosanskog ejaleta od 1683 do 1718. godine". Međutim, ovom prilikom prisutnim je predstavila nepublicirani dio ranije završenog projekta pod nazivom "Dovišta i kulturna mjesta na području Bosanske krajine". U kompleksu vjerovanja i obreda stanovništva Bosanske krajine, mr. Smajić je nastojala pokazati kontinuitet kulturnih mjesta od paganskih kultova - svetkovi- na, preko "bogumilske" religijske tradicije i relikata, do pravoslavlja, katoličanstva i islama. Kroz određene primjere pokazala je da se i kod islamskog stanovništva, pod utjecajem naslijeđa, odnosno otvorenosti prema ranijim religijama, formirala određena praksa koja je prerasla u tradiciju. Svoje izlaganje zaključila je konstatacijom da su duhovni supstrati u historijskom toku Bosanske krajine izrazito kompleksni i bogati, te kao takvi posebno interesantni za dalja istraživanja.

Mr. Hana Younis je govorila o trgovini u Sarajevu od 1851. do 1878. godine, što predstavlja njen aktuelni projektni zadatak u Institutu za istoriju. U svom izlaganju osvrnula se samo na jedan segment trgovine i izložila neke specifičnosti kreditnog sistema iz navedenog perioda, odnosno ulogu trgovca u tom sistemu. Na konkretnom primjeru pokazala je kako je izgledalo kreditiranje u praksi tokom ekonomskog prijelaznog perioda, kada se u Bosni uspostavlja sistem u kojem jedan mali broj trgovaca uspijeva akumulirati novac i time preuzeti ulogu banke, te popuniti prazninu koja je nastala liberalizacijom i povećanjem obima trgovine, koji u Bosni nije pratilo otvaranje banaka i sličnih institucija.

"Zanatstvo u Bosni i Hercegovini 1918-1941. godine" tema je kojom se u svom istraživanju bavi mr. Seka Brkljača. Nakon kratih napomena koje su mr. Brkljaču zainteresirale da se bavi izučavanjem zanatstva

ovog perioda, predstavila je i cilj svog naučnoistraživačkog projekta, a to je rekonstrukcija zanatstva u Bosni i Hercegovini u periodu između dva svjetska rata u širem okviru društveno-ekonomskih i političkih prilika. Kao ključna pitanja na koja će nastojati u daljem radu iznaći odgovore navodi: kako i pored konstantne krize zanatstvo ne umire, u kakvim uvjetima se održava i kako se bori da se održi, te kakav je odnos države prema zanatstvu. Dalje je sebi u istraživački zadatak stavila istraživanje društveno-političkog konteksta zanatlijskog pokreta, njegovog mjesta i uloge u modernizacijskim procesima.

Mr. Sonja Dujmović odlučila se da na ovoj manifestaciji predstavi svoju magistarsku tezu "Srpsko građanstvo 1918-1941.", koju je uspješno odbranila 2004. godine u Beogradu. U uvodnom dijelu izlaganja mr. Dujmović se osvrnula na položaj srpskog građanstva u periodu austro-ugarske uprave, da bi glavnu temu o bosanskohercegovačkom srpskom građanstvu između dva svjetska rata razradila kroz tri segmenta, stav prema ukidanju pokrajinske uprave, zatim stav prema Šestojanuarskoj diktaturi i na kraju prema Sporazumu Cvetković-Maček. Izlaganje je zaključila ocjenom da su tenzije koje su pratile čitav međuratni period bile velikim dijelom posljedice političke neusaglašenosti elita naroda zajedničke države oko identiteta države i oblika vladavine u njoj. U takvoj situaciji bosanskohercegovačko srpsko građanstvo nastojalo se održati koristeći se nacionalnom ideologijom. Međutim, njihovi politički centri nalazili su se van Bosne i Hercegovine, u Srbiji, zbog čega je srpsko građanstvo u Bosni i Hercegovini početkom Drugog svjetskog rata i proglašenjem NDH ostalo obezglavljeno.

Naslov referata mr. Muhidina Pelesića

bio je "Tiranija totalitarne propagande i zloupotrebe nacionalne kulture u Nezavisnoj državi Hrvatskoj: fenomen uništavanja historijske stvarnosti i naslijeđa Bosne i Hercegovine u Drugom svjetskom ratu", što je dio njegovog šireg projektnog zadatka. Mr. Pelesić je naglasio da je ustaška propaganda kulturu smatrala bojnim poljem na kojem su se nastavljale bitke vođene na političkom planu. Ustaški dužnosnici smatrali su da između politike i kulture ne postoje bitne razlike, te je borba vođena idejama. Izdvojio je primjer Munira Šahinovića Ekremova, jednog od najopakijih ustaških propagandista u NDH kao jednog od "glavnih kreatora te mračne scene u Bosni i Hercegovini".

Mr. Dženita Rujanac je predstavila svoj nedavno okončani naučnoistraživački projekt "Bošnjaci u Bosni i Hercegovini od 1981. do 1991. godine. Odnos nacionalnog i religijskog identiteta u svakodnevnicima 'običnih' ljudi". Rezultati projekta objedinjeni su u magistarskoj tezi pod nazivom "Odnos vjerskog i nacionalnog u identitetu Bošnjaka od 1980. do 1990. godine", koja je 10. novembra 2010. godine odbranjena na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarejevu. U izlaganju je mr. Rujanac prezentirala svoj rad po poglavljima, koja su ujedno činila i osnovna istraživačka pitanja. Iz predstavljenog se moglo vidjeti da je riječ o vrlo kompleksnom istraživačkom problemu, koji je imao za cilj utvrditi šta je primarno u identitetu Bošnjaka 1980-ih godina, kako se to ispoljavalo i u kakvoj je vezi sa drugim odrednicama identiteta.

Posljednji izlagač prvog dana Manifestacije bio je mr. Admir Mulaosmanović, koji je predstavio svoj rad na doktorskoj disertaciji "Političar Alija Izetbegović od osnivanja SDA do povlačenja iz Predsjedništva Bosne i Hercegovine". Riječ je o pro-

jektu koji se nalazi u početnoj fazi istraživanja, a čiji je cilj izrada političke biografije prvog predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Ovom prilikom mr. Mulaosmanović je detaljnije govorio o ženevskim pregovorima, koji vremenski obuhvataju 18 mjeseci. Fokusirajući se na Owen-Stoltenbergov mirovni plan, te reakcije Fikreta Abdića na propast ženevskih pregovora, naglasio je da se kroz njihovu analizu može sagledati političko djelovanje Alije Izetbegovića u ovom periodu važnom za državu Bosnu i Hercegovinu.

Drugog dana manifestacije, 18. decembra, u okviru dvije sesije predstavljeni su naučnoistraživački projekti stručnih saradnika Instituta za istoriju čiji bi krajnji rezultati trebali biti magistarski radovi. Pored predstavljanja predmeta i ciljeva istraživanja projekta pod nazivom "Bosna u drugoj polovini XIII stoljeća", Elmedina Kapidžija je detaljnije izložila jedan segment svoga rada pod nazivom "Trgovina bosanskim robljem". Predmet istraživačkog projekta Sedada Bešlije su mjere i metode, odnosno cjelokupna strategija kojom je Osmansko carstvo stabiliziralo svoju vlast na prostoru Bosne do kraja XVI stoljeća. Fokus u svom istraživanju Bešlija je stavio na *istimalet* politiku Osmanske države. U izlaganju je dao teorijsko pojašnjenje ovog pojma, koje se ujedno odnosi i na teorijsko objašnjenje suštine samog projekta. Enes S. Omerović je u uvodnom dijelu pojasnio prostorni, vremenski i tematski okvir svog projekta pod nazivom "Političko nasilje u Bosni i Hercegovini (1918-1921)", koji se nalazi u završnoj fazi izrade. Ovom prilikom govorio je o verbalnom deliktu kao raširenoj pojavi na području Bosne i Hercegovine, čiji je uzrok bio otpor prema novoj državi i svemu onome što je tu državu personificiralo. "Državno školstvo od 1941. do 1945.

godine“ naziv je projekta Sanje Gladanac. Kako je u svom izlaganju naglasila, cilj projekta je prikazati organizaciju, karakter, sadržaj, cilj i dostignuća državnog školskog sistema. Posebnu pažnju posvetila je ideološkoj obojenosti školskog sistema, pokušavajući pronaći odgovore na pitanja da li je i u kojoj mjeri školstvo bilo podređeno ustaškoj ideologiji, odnosno koliko je doprinijelo odgoju djece u tom duhu. Za ovu manifestaciju odlučila se detaljnije predstaviti zakonsko uređenje školstva u navedenom periodu.

Posljednja sesija ponudila nam je četiri vrlo zanimljiva referata u kojem su svoje projekte predstavili Muhamed Nametak “Agitprop kultura u Bosni i Hercegovini (1945-1952)”, Aida Ličina “Titov fond za stipendiranje mladih radnika i radničke djece od 1974. do 1986. godine”, Sabina Veladžić “Mobilizacija javnog mnijenja u Bosni i Hercegovini 1990-1992. kroz nacionalna glasila – *Javnost, Herceg-Bosna, Muslimanski glas*” i Edin Omerčić “Bosna i Hercegovina u političkim projekcijama intelektualnih krugova u periodu 1991-1996.” Na početku svoga izlaganja Nameetak je objasnio termin “agitprop”, koji se uglavnom veže za sve komunističke režime, pa tako i bosanski režim nakon Drugog svjetskog rata, a zatim je detaljnije govorio o narodnom prosvjećivanju, koje će predstavljati jedno poglavlje od ukupno četiri koja bi u konačnici trebala činiti rad. Izlaganje je zaključio konstatacijom da pokret narodnog prosvjećivanja nije imao samo prosvjetnu, već i ideološku svrhu, da samo prosvjećivanje i kulturno uzdizanje nije bilo jedini cilj narodne vlasti. Aida Ličina se u svom izlaganju posebno osvrnula na kriterije koje su kandidati morali ispunjavati da bi dobili traženu stipendiju iz Titovog fonda. Kroz analizu kriterija za do-

djelu stipendija nastojala je istaći važnost ovog fonda, odnosno njegovu ulogu u odgojno-obrazovnom, idejno-političkom, klasno-socijalnom i kadrovskom pogledu. Pitanje kriterija za dodjelu stipendija predstavlja središnje pitanje ovog projekta, kroz koje će se prelamati postavljeni ciljevi i postignuti rezultati u toku postojanja i rada Titovog fonda. Sabina Veladžić je govorila o istraživačkim problemima na koje je stavila poseban akcenat u sklopu svoga magistarskog rada koji se nalazi u završnoj fazi izrade. Za potrebe ovog izlaganja usredotočila se na prikaz malog, ali kako je sama naglasila, u tematskom smislu važnog segmenta rada pod naslovom “Rasprave o nacionalnom imenu Bošnjaka unutar bošnjačke intelektualne političke elite početkom 90-ih godina XX stoljeća”. Izlaganjem Edina Omerčića završeno je dvodnevno predstavljanje naučnoistraživačkih projekata koji se realiziraju u okviru Programa rada Instituta za istoriju. Svoje istraživanje Omerčić je usmjerio na ulogu, ciljeve, utjecaj i nastojanje oformljenih i institucionaliziranih intelektualnih krugova koji su u periodu od 1992. do 1995. godine djelovali u četiri regionalna centra, Banjoj Luci, Mostaru, Tuzli i Sarajevu. Ovom prilikom govorio je o djelovanju intelektualnih krugova formiranih u Banjoj Luci čije je djelovanje uglavnom bilo određeno prema SDS-u.

Teme koje su izložene, kao i diskusije koje su ih pratile pokazale su raznovrsnost istraživačkih radova, te različite pristupe istraživačkim problemima. Iz navedenih kratkih prikaza izlaganja svih učesnika ove manifestacije vidimo da je otvoren niz novih tema koje do sada nisu dobile zasluženo mjesto u našoj historiografiji, te se njihovo uključivanje u Program rada Instituta pokazuje kao sasvim opravdano.

Okupljanje historičara više generacija, njihova razmjena mišljenja i iskustava dobro će doći svima koji žele unaprijediti svoj rad,

a naročito mladim naučnim radnicima koji se nalaze na početku svojih karijera ■

Elmedina Kapidžija

Međunarodna naučna konferencija *Lasting Socio-Political Impacts of the Balkan Wars*. USA, Salt Lake City, The University of Utah, 5-8. maj 2011.

Nakon što je protekle, 2010. godine, organizirana konferencija o Berlinskom kongresu, ključnom momentu redefiniranja osmanskog prisustva na evropskom kontinentu,* započeti četverogodišnji projekt Turskih studija na Univerzitetu Utah u Salt Lake Cityju nastavljen je ovogodišnjom konferencijom o balkanskim ratovima. Trodnevna konferencija okupila je respektabilan broj historičara, sociologa, politologa i drugih znanstvenika iz Sjedinjenih Američkih Država i Evrope. Težište tematskih opredjeljenja bili su balkanski ratovi 1912-1913. godine s posebnim osvrtom na rezultate, kratkotrajne odjeke i dugoročne društveno-političke posljedice sukoba novoizrastajućih balkanskih nacionalnih država sa nestajućim Osmanskim carstvom u predzoru formiranja moderne Republike Turske. Upravo su ove odrednice, u najširem smislu, bile ključne riječi većine prezentiranih referata. U jeku borbe dva međusobno suprotstavljena društveno-politička koncepta, prevaziđene imperije i izrastajuće moderne nacionalne države, ratovi 1912-1913. godine odlučujuće su djelovali na definiranje političke i demografske karte Balkana. Pored navedenog, proteklih skoro stotinu godina, tema balkanskih ratova na različite načine bila

je sastavnim dijelom političkog, naučnog ili nekog drugog diskursa, koji je ocrtavao kolektivnu memoriju pobjednika, odnosno poraženih. Na konferenciji se govorilo o pobjednicima i pobijeđenima, o iskustvima i sjećanjima, o savremenim tumačenjima i različitim perspektivama.

Prvi panel (*The Origins of the Balkan Wars*) kroz nekoliko referata ponudio je uvid u šire društveno-političke okolnosti koje su dovele do početka balkanskih ratova, njihovih uzroka, pozicija pojedinih članica Balkanskog saveza, kao i stanja diplomatskih odnosa najzainteresiranijih velikih sila naspram Osmanskog carstva, ali i drugih zemalja jugoistočne Evrope. Uvidom u naslov referata stječe se dojam kako su temeljna tematska opredjeljenja ovogodišnje konferencije definirala njen kasniji tok, gdje su pojedina pitanja bitna za sagledavanje cjelokupnih odnosa u regionu na početku 20. stoljeća sagledana do najsitnijih pojedinosti (Isa Blumi, *Georgia State University*, "Shifting Possibilities Before and After 1912: Empire to Nation-State"; Richard C. Hall, *Georgia Southwestern State University*, "Bulgaria and the Origins of the Balkan Wars 1912-1913"; Feroze Yasamee, *Manchester University*, "The Balkan War of 1912: an assessment of responsibilities";

* *Prilozi*. Sarajevo: Institut za istoriju, 39, 2010, 287-291.